

TÖRÖK ENDRE

Lélek és egyensúly

Elképzelni sem tudjuk, mi minden történhet még azután, ami már megtörtént. Rémületet kelt, milyen nehezen lehet valamit is kezdeni a bukottság látványával, amit századunkban az emberben rejlő bestialis akarat rázúdított a világra. Szétmorzsolta az egyént, elvette tőle önmagát, méghozzá úgy, mintha éppen a bestialitás „felvétele” jelentené a megfélemlést emberi mivoltával. Végzetes helyzetbe hozta az ember történetét, aki inkább gyönyörködik a bukottságában, semmint ellenáll neki, miközben látszatra felülmúlni próbálja azt. Különböző eszméket kiterelve a maga erejéből gondolja meghaladni vereségeit, emberi igazságosztásként, s ezáltal csak fokozza a bukottságot. Ember ember felett nem ítékezhet ugyanis a maga történelmi rögeszméi szerint, egyszerűen nem áll jogában, mivel ez a jog csak az erőszaknak ad engedményt, az erőszak pedig éppen hogy ellentmond az igazságosságnak. Az erőszak a bukottság kérkedő jegye. S mivel a 20. század embere az erőszak embere, csak önmagát fokozza a bukottságában, s mennél inkább fokozza, annál távolabb kerül attól, hogy az igazságnak éljen.

A mániákus ember. Ez az ember gondolja azt, hogy erőszakkal a világban egyensúlyt lehet teremteni, és egyensúlyt lehet létrehozni az egyénben is. Az akarat bukottságát hordja magában attól a képzettől indítatva, hogy minden az emberen múlik, mindenért maga tartozik magának számadással, s ennek következtében nincs és nem is lehet felelősségrevonás egy magasabb akarat által. A mániákus ember: az önhittség embere, azé a kisiklott tudaté, mely szerint az ember képes a világ feletti uralomra önnön eltökéltsége révén, s hogy ez az uralom kizárólag az eltökéltség mértékétől függ. Ez távolról sem csupán társadalmi kérdés, sőt mondhatni egyáltalán nem az. *E tekintetben*, mivel korunk története jószerivel az összeesküvések története, a politikai önkény és az önkényes szabadság „rendje” között nincsen akkora eltérés, mint ahogyan gondolni szokás. Ebben is, amabban is a világ feletti uralom mániákus légköre hat. A technikai forradalom, az információs „robbanás” ennek a jogát sugallja, állítja előtérbe. Az egyikben az erőszak bűne a hivalkodásig törekszik megfosztani az embert lelkeségétől, hogy maga alá gyűrje ezzel a kifosztott emberrel együtt a világot. E célnak él és ebbe bukik bele. Viszont a másikban a dolgokba beleveszve tagadja meg lelke ügyét az ember. Hírnév, dicsőség, siker, a tulajdon mérték-telen halmozása után sóvárogva látszólagosságoknak adja alá az életét.

A mániákus ember: külső ember. Az esetlegességek, az önbecsapás embere. Akaratának soha sincs vége: mennél többet tud a világról, annál kevesebbet saját belső lényegéről, amelyetől elfordul, mert alig van hozzá köze, s ezáltal az önelvű ész csapdájába kerül. Tudása, miközben uralomra tör, az uralom katasztrófáját

hordja: nincs erkölcsi irányító elve, nincs minnek a nevében joggal kezdjen valamit is az életével. Magasabb elv nélkül a világ meghódításának nem lehet elegendő, az életet felmagasztaló oka. A mániákus ember vagy az emberiséget akarja „megszerezni” történelmi erőszakkal, vagy a dolgokat egy rejtett, az anyagi érdekektől vezérelt erőszak bevonásával. Feladatának a világ intézményesítését gondolja így vagy úgy, a brutalitás nyílt vagy burkolt formáival. Mindent meg akar kapni, de soha nincsen nyugalma, mert valamikor valami mindig hiányzik. Mindent nem lehet megszerezni. Így a kielégülést folyvást felváltja a hiány érzése, a váltakozás pedig szakadatlan folyamat, mindig előhozza az akarat halálát. Márpedig ha az életet nem tételezi másnak, mint az akarat folytonos kielégítésének, a bukás fenyegetése sötétlik felette, még ha e fenyegetést nem fogja is fel teljes mivoltában, mert képtelen belenyugodni akarata végességébe. A mániákus ember végül is: komikus ember. Szörnyűségében az akkor is, ha a diktatúra erőszakának, akkor is, ha technikai hatalmával az okosság erőszakának embere. Mert: „Isten haragja eléri az égből az embereknek minden istentelenségét és gonoszságát, akik az igazságot elnyomják igazságtalansággal. Ami ugyanis megtudható Istenről, az világos előttünk, maga Isten tette számunkra nyilvánvalóvá. Mert ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk. Nincs hát mentségünk, mert fölismerték Istent, mégsem dicsőítették Istenként, nem adtak neki hálát, hanem beleveszték okoskodásaikba és érteni nem akaró szívük elhomályosult. Kérkedtek bölcsességükkel és oktalanná váltak” (Róm 1,18-22).

A reflektáló ember. A mániákus ember vagy tagadja vagy számon kívül hagyja Istent. Mindenesetre nem Isten világát akarja, hanem az ember világát, Isten országa helyett az ember országát. Semmilyen függést nem óhajt elismerni és magát gondolja Istennek, mintha ez kijárna neki. De az akarat bukása, amely mind a történelemben, mind személyes életében láthatólag kivédhetetlen tapasztalat, ennek a lehetlenségét állítja elé. A lehetlenséget mégsem akarja tudomásul venni, ezért is komikus lény, miközben története, szádunk történeteként elsősorban, merő iszonyat. E helyzet megfelelőeként, a világon a maga nevében uralkodni kívánó ember mellett, éppen a külső létezés tragikumából kifolyólag korunk másik, valójában neurotikus jelensége az önmagával, belső életével, személyiségéért az önlétével gyötrődő egyén. Élete hangsúlyát tekintve a világgal szemben magamagába fordul. *A reflektáló ember:* belső ember. Mégis hasonlít a mániákus emberre: szintén rögeszme rabja. Magát akarja birtokolni, a hatalmat önmaga felett, csak éppen védekezésékként egy másfajta szemlélettel, a világ mint komédia ellenében. Önmagára irányuló okoskodásával, minthogy semmire sem jut, végül is tragikus lény, a mániákusság másik oldala: szándéka ellenére a világ komikuma mögött saját életét elérhetetlen titoknak, kelepcebé csalva látja. Intellektuális körforgásban él, s bár tud és kíván is tudni Istenről, ez a körforgás nem engedi igazán közel a lelki lényegéhez. A mániákus ember aktív és terjeszkedő a világban, a reflektáló ember passzív és depresszióra hajló, saját külön életébe vonul anélkül, hogy képes lenne ténylegesen állítani önmagát. Visszavontsága az önmagában való otthonalanságot hordja, miközben az otthonosságot akarja, és pedig a körülményektől szabadon, önmagában. A mániákus ember abban a képzelgésben él, hogy tudja, kicsoda. A reflektáló ember nem tudja ezt, vagyis az a célja, hogy elérje önmagát. Önkényessége folytán az egyik nem jut, nem juthat el az emberi létezés végső érvényességéig, míg a másik a tanácstalansága miatt nem juthat el: élete értelmének állítása és tagadása

között nem tud választani. Hol erre, hol amarra fordul, és ez kifejleszti benne az önelvesztés vágyát is, meg azt is, hogy állandó félelemben éljen éppen az önelvesztés csábításaként, az önpusztítástól. Mégis, a reflektáló embernek, mivelhogy hiányzik belőle az akarat önhittsége, belső köze van a lelkéhez, és ezért igazabb lény a mániákus embernél, aki legfőként az anyagban hisz, mármint abban, hogy az anyagi világ, egyáltalán a földi élet ügye az önakaratú emberre tartozik. A reflektáló ember szenvedő lény. Szenved a lelkétől, mert hiányzik belőle a ráhagyatkozás a kegyelemre. Igazán nem bízik benne, miközben sejtí, hogy van kegyelem. A mániákus ember nem szenved transzcendens értelem-ben: nincs köze a felettes valósághoz. Márpedig a lélek szenvedése vagy e valóság felé vezet vagy eltávolít föle, s e kettősség az, ami a reflektáló embert válságból válságba taszítja. A kimentés és az elveszettség közé dobva mintegy felkelti benne a hazátlanság érzését, azt a rettenetes kételyt, hogy nincs segítség, vagy ha van is, nem fogja megkapni azt, hiába könyörög érte. Hol a hite, hol a hitetlensége kerekedik felül, ütközik és kavarg benne, hol merő ürességbe hanyatlik, amelyben talán még leginkább megnyugvást talál. De ez a megnyugvás legfeljebb pillanatnyi, mivel tudatát az akaratával — szerencsés esetben — kikapcsolhatja ugyan, de a meggyötört lelkét aligha. A mániákus ember nappali lény, a nappal a hatalom, az emberek és a dolgok feletti győzelem mámorának ideje, míg nem elérkezik számára, amire ritkán, ha gondolt, és amitől senki sem szabadulhat: az esendőség „beavatkozása”, az akarat éjszakája. Viszont a reflektáló ember éjszakai ember. A fenyegettetés legkivált éjszaka támadja meg, mivel mély köze van a halálhoz, amelyet többnyire csupán csak örök éjszakának gondol és ezáltal elfogja a rettegés. A külső élet körülményeivel szemben mégis szívesebben hagyatkozik az éjszakáira. Élete nem világnak szánt élet, hanem a halálnak, amelytől nem tud megszabadulni tudata, e rettenetes szörny által. Vágyakozik a fényre, a megszabadulásra, de a megszabadulásban való hitét korlátozzák ráért és jobbra váratlanul feltörő szorongásai. Valamit mindenesetre sokkal jobban ért, mint a mániákus ember: akarat által nem legyőzni, meghódítani, beteljesíteni az életet, mert az csak omláshoz vezet. A reflektáló ember ezért vállalja végső esetben inkább az értelemben való elbukást, vagyis azt, hogy hiába gondolkodik élete jelentősége felől, ez az értelem nem ad számára választ, csak kétségbeesést.

A Lélek embere. A bűnös akarat embere nem tud és nem is kíván tudni a lelkéről, míg a bukott értelem embere szeretne tudni, de nem képes neki átadni magát. Pedig csak az az élet, a fény, a világosság hordozója, az emberiség embere, aki a Lélekre hallgat, mely benne rejtve lakozik, s melyet földi dolgaként önmagában felszínre kell hoznia, hogy megfeleljen annak, amiért van, Isten országának előkészítésének. Századunkban, amely a tömeghalál és a tömegsír százada, a Lélek emberei nélkül az élet nem élte volna túl önmagát, mégha oly kevesen vannak is. Általuk látszik igazolva ugyanis, hogy az emberi nemnek magasabb célja és értelme van: „Tágas a kapu és széles az út, amely a romlásba visz — sokan bemennek rajta. Szűk a kapu és keskeny az út, amely az életre vezet — kevesen vannak, akik megtalálják azt” (Mt 7,13). Ezek a kevesek pedig, akik által az élet él, a Lélek által vezérelt egység és egyensúly távlatát adják a világ elé. Megkapták annak tudását, hogy mi a fontos, mi a fontosabb és mi a legfontosabb. És bennünk minden a legfontosabban találja meg a helyét. A mániákus elem megtisztultságában küldetésként jelentkezik, hívásként az Ország felé, erővel, de nem erőszakkal, mivel küldetés nincs *lelki bizonyosság* és e bizo-

nyosság nincs erő nélkül. A küldetés ereje pedig alázatból származik. Áldozat az élőkért példa gyanánt és személyes érdek nélkül, mintegy Isten megnyilvánulásának jeleként. De az egyensúly embere nemcsak a mániákus földiséget változtatja magas értéké, hanem az öngyöttrő, személyes értelmet is. A kinyilatkoztatás értelmének mint legfőbb értelmének az eligazítása szerint igyekszik élni a világban: a megismerésben az univerzum egyensúlyát látva képes felfogni saját egyensúlyának okát vagy legalább is a lehetőségét, és törekszik is feléje, mégpedig önszántából, abban a tudatban, hogy az isteni kegyelem az embert megajándékozta a végső igazsággal. „Van köztetek bölcs és értelmes ember? Tegyen magatartásával bizonyosságot róla, hogy mindent bölcs szelídséggel tesz. Ellenben ha keserű irigység és önzés van szívetekben, ne dicsekedjetek és ne hazudjatok az igazsággal ellentétben. Ez a bölcsesség ugyanis nem felülről származik, hanem földi, érzéki, sátáni. Mert ahol önzés honol, ott zűrzavar van és mindenféle hitványság. A felülről származó bölcsesség először is tiszta, aztán békeszerető, méltányos, engedelkeny, irgalom tölti el és gazdag termést hoz, nem részrehajló, nem képmutató. Az igazság gyümölcsét békében vetik el azok számára, akik békét teremtenek” (Jak 3,13). A Lélek embere, szemben korunk elfajult emberével, aki magának akarja magát, mindig a másik emberért van és nem ellene. Nem magamagában hányódik, miként a reflektáló értelem, hanem a másik emberben valósítja meg önmagát. A lelkek egyesítésének embere. Hatalma: erő, értelme: bölcsesség, mely „felülről származik”, lelke: a másokban életre keltett eltökéltség a hitben, amelyben maga is erősebbé válik azáltal, hogy saját akaratát felfüggesztve teszi erőssé másokban azt. A Lélek emberében tehát van valami, ami a földért van, de több, mint földiség: egyensúly az emberben ugyanis csak az akarat, az értelem és a lélek egysége révén lehetséges, amelyben az akaratnak a lélek ad erkölcsi célt, az értelemnek szellemi irányt, magát pedig Istennek ajánlja. Isten szándékának, hogy a világ ne essen a gonosz martalékául, hanem a felébredt embernek legyen.

Sajnálattal értesítjük tisztelt olvasóinkat, hogy lapunk árát
48 forintra
vagyunk kénytelenek felemelni, 1992. január 1-jétől.
Előfizetőink 45 forintért kapják lapunkat. (Évi díj: 540 forint).
Támogatásukat, szíves megértésüket kérjük.

Novemberi számunk belső tartalomjegyzékében tévesen jelent meg az Egy megigazulás története c. tanulmány szerzőjének neve. A név helyesen: Gy. Szabó András. Szerzőnk és olvasóink elnézését kérjük. (A Szerkesztőség)